

Casei Regale, protocolul și ceremonialul Curții, atribuțiile personalului în timpul celor trei domnii: “[...] în perioada 1914-1947, relațiile de familie și cu alte persoane la Curtea Regală au demonstrat evoluția acesteia de la o curte deschisă, primitoare, oarecum nedisciplinată, spre o Curte Regală controlată și apoi din ce în ce mai izolată și care a sfârșit prin a dispărea la 30 decembrie 1947” (p. 529-530).

Și cum oameni au fost și regii, boala, suferința și moartea nu i-au ocolit. Un ultim capitol este dedicat de către autoare acestor aspecte și este interesant. Urmărit profilul unui monarh în asemenea situații. Viața unui rege sau a unui membru al familiei regale este foarte bine sintetizată de principesa Ileana, care spunea: “M-am născut în sunetul a douăzeci și una de salve de tun – salutul regal pentru fiica unui lung șir de regi și împărați. [...] «Prințesele se nasc în public și mor în public și între aceste două evenimente, ele trăiesc în public»”³.

Recomandăm această lucrare tuturor celor interesați, cu mențiunea autoarei că noi completări și interpretări pot fi posibile, pe măsură ce vor fi identificate și valorificate și documentele referitoare la viața și activitatea familiei regale române, aflate în arhivele și bibliotecile străine.

Mirela Tîrnă

România interbelică: istorie și istoriografie (ed. Ovidiu Pecican), Cluj-Napoca, Limes, 2010, 324 p.

Lucrarea cuprinde un număr de 17 studii valoroase și inovatoare, impresionante prin tematica abordată și personalitățile prezentate, precum și interpretarea istorică neconvențională, cu accente filosofice, literare, impusă chiar de subiectele tratate: imaginea unor profesori universitari români interbelici din perspectiva vieții private, sentimentale, masculinitate interbelică, “năimismul”, istoria ficțională, istoria francmasoneriei din România în viziunea filologului ieșean George Pascu, emigranții evrei și acțiuni salvatoare ale rabinului Moshe Carmilly-Weinberger în perioada celui de al Doilea război mondial, scrierile unor istorici ardeleni ș. a.

Primul studiu prezintă o lecție de istoriografie cu privire la evenimentul din 1 decembrie 1918, o incursiune în bibliografia școlară a anilor interbelici. Autoarea, Cătălina Mihalache analizează lucrările unor istorici români create sub influența evenimentelor politice contemporane. Astfel, manualele istoricului transilvănean Ioan Lupaș din anii 1921, 1938, 1941 și 1944 marchează evoluția societății românești și schimbările produse, ele fiind foarte apreciate în Ardeal, dar și de autoritățile statului român de atunci. Manualele lui au valoare științifică și sunt îmbogățite cu numeroase materiale auxiliare (documente, ilustrații, hărți). Evenimentul de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, este considerat glorios, esențial în istoria României.

Lucrări comparabile au apărut în anul 1935. Exemplele sunt manualul de istorie al lui Ioan S. Floru, care accentuează realizările regilor României, precum și opera profesorului ieșean Orest Tafrali – care a scris mai multe ediții de manuale școlare. Toate

³ Ileana, Princesă de România și Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou* (trad. Agra Baroti-Gheorghe), București, 1999, p. 16.

aceste manuale prezintă imaginea zilei de 1 decembrie 1918 sub diferite variante istoriografice în anii 1920 și 1930, dominând momentul încoronării din 1922.

Pe lângă cele de mai sus, au apărut și manuale cu un accentuat caracter propagandistic, cum a fost *Istoria poporului nostru pentru cursul primar superior (clasele V, VI, VII)*, editat de C. Enescu-Bughea în 1943. În anul 1948, în condițiile instalării dictaturii comuniste, s-au introdus manualele unice de istorie. Istoria României din anii Primului război mondial a fost rescrisă, iar evenimentul din 1 decembrie 1918 a fost suprimat.

Amelia Lumei, doctorandă în filosofie, este autoarea eseului *Masculinitate interbelică. Fragmente. Aproximări preliminare*. Autoarea face trimitere la curentele masculiniste moderne (avangardism, fascism, socialism, naționalismul rural, ortodoxismul gândirist și naïst). Totodată, ea susține și argumentează anumite opinii ale analiștilor Marius Lazăr (tendința modernizatoare din epoca interbelică, la care se opunea și boierimea conservatoare și țărănimea săracă, analfabetă), Sorin Alexandrescu (dubla unire din 1918: prima cu o mare populație rurală românească, a doua cu o populație urbană neromânească), Ioan Petru Culianu – refuzul capitalismului, anticapitalismul funciar. În anii '30, dominația absolută a masculinității este demonstrată și de opțiunea pentru mișcări autoritariste, non-democratice: Garda de Fier (Mircea Eliade, Emil Cioran), sau comunismul (Belu Silber, Lucrețiu Pătrășcanu). Autoarea semnalează și masculinitatea democratică, prin eseistul Mihai Ralea, care susținea în 1925 că exista și o masculinitate socială în condițiile lipșirii femeilor de drepturi. De remarcat și limbajul plastic al autoarei: dictaturi „brune”, personalități feminine „oblice”, opțiuni „tari”.

Și mai filosofic este eseu Amaliei Lumei: „Năimismul”: *ortodoxism răsăritean și seducție occidentală*. „Năismul” sau „trăirismul” este considerat un curent filosofic românesc din perioada interbelică inițiat de Nae Ionescu (1890-1940), profesor de filosofie la universitatea bucureșteană, și discipolii săi: Mircea Eliade, Constantin Noica, Petru Comarnescu, Emil Cioran (autor și al unui portret de seducător și *daimon* al lui Nae Ionescu). Autoarea prezintă însă și alți filosofi care se revendicau adepții acestei gândiri metafizice: Nichifor Crainic (considerat teoreticianul năimismului), Vasile Băncilă, Ernest Bernea, Coriolan Gheție, Petre P. Ionescu, Petru Manoliu, Stelian Mateescu, Petre Țuțea. *Năimismul* proclamă primatul trăirii asupra intelectului, are mai multe niveluri, precum cel personalist promovat de Nae Ionescu, care mai este particularizat și de perspectiva mistică ortodoxă, de o *magie* retorică și gestuală. „Orice învățătură religioasă, deci și învățătura lui Christos, este trăită de oameni”, susținea Nae Ionescu.

„Universitarii literari – ființe sentimentale” este un studiu amplu, cu o impresionantă tematică și variată bibliografie, creat de cercetătorului Lucian Nastaș. Autorul pledează pentru necesitatea completării biografiei unor profesori universitari de la facultățile de litere și filozofie din România pre-comunistă cu perspectiva vieții private, intime. El își propune obiective – poate cam vaste pentru un studiu – care includ analiza comportamentelor amoroase și de familie, începerea statutului și rolului femeii în viața universitarilor, o istorie a cuplului. Studiul începe cu o introducere și este organizat pe teme de lucru: idealul feminin, dragostea – pasiune incontrolabilă, între dragostea ideală și cea carnală.

Autorul consideră că povestea cuplurilor din mediul academic se distinge printr-o educație sentimentală, prin accesul la surse, prin mediile frecventate. Însă în România, spre deosebire de Occident, nu s-au publicat multe volume de epistole amoroase, s-a păstrat totuși corespondența dintre Dinu Pillat și colega de facultate, Cornelia Filipescu,

dintre Octavian și Țeturia Goga, dintre Lucian Blaga și Cornelia Brediceanu. Din scrisorile lui I. A. Rădulescu-Pogoneanu și jurnalul ginerului său, Mircea Vulcănescu, autorul deduce că acești universitari considerau organizarea matrimonială un principiu de funcționare atrăgător, o supremă împlinire umană.

Cercetătorul amintește, prin cazul Ion Minulescu, situația multor tineri români supuși tentațiilor în condițiile desfășurării studiilor la Paris. Studenții români de la Paris reprezentau cam 15% dintre studenții străini, ocupând locul secund după ruși. Idealul feminin și aspirațiile amoroase studențești ale lui Nicolae Petrescu, Teohari Antonescu, Sextil Pușcariu, Dimitrie Gusti, Traian Chelariu, sunt comentate de autor prin analiza memoriilor lor. O altă atitudine, orientată spre împlinirea idealurilor intelectuale au avut însă tinerii studenți Vasile Pârvan, P. P. Panaitescu. Sunt surprinși în ipostaze romantice Mircea Eliade, poetul Ion Barbu (Dan Barbilian) sau Alexandru Philippide (care s-a căsătorit cu Johanna Minckwitz, o femeie educată, doctor în filologie romanică, dar relația nu a durat). Autorul amintește de scrierile despre defectele femeii educate ale istoricului și publicistului Paul Zarifopol, care ar fi produs și dizarmoniile relației dintre Ovid Densusianu și prima lui soție, Elena Bacaloglu (cu studii filosofico-literare la București și Paris, scriitoare și promotoare a culturii române în străinătate).

Autorul prezintă apoi mai multe exemple de dragoste pasională, în cazul lui Alexandru Odobescu față de Anica Bărcănescu, mai târziu Hortensia Racoviță, Ovid Densusianu și Mia Frollo, Garabet Ibrăileanu și Otilia, Octavian Goga și profesoara Adelina Olteanu, Nae Ionescu, George Enescu și Maruca Cantacuzino. După menționarea unor aventuri sexuale, studiul se finalizează brusc, printr-o frază.

Cercetătorul Andi Mihalache este autorul unui studiu complex, *Metaforă și monumentalitate în proza de călătorie a lui Nicolae Iorga*. Autorul realizează o descriere aprofundată, argumentată și demonstrată a lui Nicolae Iorga: călător pasionat, cu un cult pentru originalitate, pentru geniul popular. Studiul este structurat în 10 secțiuni, fiecare oferind o perspectivă de cercetare a imaginii călătoriilor lui Iorga.

Analizând scrierile de călătorie ale lui Iorga, autorul deduce concepțiile istoricului și realizează o descriere a turistului Nicolae Iorga: naționalist cultural, antielitist nu antioccidental, antimodernist prin neîncredere față de străini, autohtonist, neoromantic, de concepție că civilizația occidentală și cea răsăriteană sunt *complementare*, nu *comparabile*. Autorul consideră necesară diferențierea dintre scrierile lucide ale criticului de artă și cele melancolice ale istoricului Iorga, care nu accepta separarea dintre rațiune și fantezie. Metafora egalității valorice între Vest și Est se regăsește la Iorga în diverse comparații istorice, geografice, de artă. În esență, autorul demonstrează că turistul Iorga scrie despre călătorie ca pelerinaj, imaginație ca *passe-partout* al adevărului, natura ca personaj, Occident ca muzeu. Viziunea lui Iorga cu privire la istoria Occidentului și Orientului este monumentală, atenuează decalajele, susține o estetică a asemănărilor, o metaforă a originilor comune.

O cercetare privind limitele democrației din România interbelică este studiul lui Sergiu Gherghina și Mihai Chiru: *Cât de departe era România interbelică de democrație? Un exemplu de manipulare a procedurilor electorale*. Autorii analizează partidele politice interbelice și organizarea alegerilor, cauzele și urmările modificării preferințelor electorale, modalități de manipulare a alegerilor. Autorii prezintă grafice personale și din diferite surse, având de analizat numeroase alegeri, multe și datorită folosirii exagerate de către rege a dreptului de a dizolva parlamentul.

Sunt evidențiate abuzuri și manipularea procedurilor electorale, chiar violență prin angajarea unor “bătăuși” pentru a opri pe adversari de la a vota, partidele din opoziție care candidau de formă, dar și alegeri libere: cele din 1928, când PNȚ avea mare popularitate și a ajuns la guvernare. Procentul ridicat de analfabeți – 43% din populație – al căror vot era influențat de boier, de învățător sau de preot determina alterarea alegerilor. Autorul demonstrează că partidele implicate în guvernare nu aveau electorate stabile, deci ele puteau înregistra mari câștiguri sau mari pierderi la scrutin, iar exemplul de stabilitate electorală era cel al etnicilor maghiari. În concluzie, autorii etichetează regimul politic din România interbelică ca o democrație “mimată”, “fracturată”.

În studiul *Istoriei și politica în România interbelică*, Mihai Chioveanu ridică problema independenței politice a istoricului, care poate fi și implicat politic. După o introducere în obiectivul temei, “Cum să rămână istoricul în afara Istoriei, să se mulțumească cu a scrie istorie fără a face Istorie?”, cercetătorul își afirmă convingerea că istoricul domină politicianul și își propune să analizeze modul în care evoluția istorico-politică din anii 1918-1944 a avut urmări asupra scrierilor istoricilor implicați politic direct: Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, Constantin C. Giurescu, P. P. Panaitescu, Ion Nistor, Alexandru Lapedatu. Autorul realizează un tablou al României interbelice, comentează implicarea istoricilor în evenimentele contemporane, poziția față de minorități – în special, față de evrei.

În final, autorul își face autocritica, arătând că a preferat să analizeze istoricul-politician, nu doar istoricul sau politicianul și în acest sens a insistat prea mult pe Nicolae Iorga și pe Gheorghe Brătianu. Cercetătorul utilizează un limbaj modernist, cu termeni necunoscuți, unii inexistenți în DEX: “heteroglosie”, “demofil”, “suprafanarul” politiciii, “Ur-fascism”, comitetul “CAUR” ș. a.

Tudor Sălăgean analizează un articol despre istoria francmasoneriei, realizat de filologul și profesorul universitar ieșean George Pascu, publicat la 1 februarie 1936 în revista pariziană anti-masonică *Revue Internationale des Societes Secretes* (o traducere a acestui articol este anexat la p. 169-174). O traducere a articolului a fost păstrată de Alexandru Vaida Voevod – om politic considerat de George Pascu un lider francmason –, iar acum se află la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

George Pascu a fost filolog, doctor în litere, director al Bibliotecii Universitare din Iași, profesor la Facultatea de Litere, un fidel colaborator al revistei “Viața Românească”. Antisemit manifest, el a intrat în conflict cu adepții francmasoneriei.

Tudor Sălăgean demonstrează că George Pascu a realizat în acest articol o analiză superficială, schematică a trecutului francmasoneriei din Moldova și Țara Românească, fiind însă bine informat asupra rolului acestei organizații în România interbelică, în special în mediile culturale ieșene. Filologul considera că în epocă francmasonii români erau împărțiți în patru categorii: șefi politici (Al. Vaida Voevod, C. Argetoianu, Pan Halippa, C. Stere, C. Angheliescu, Gh. Brătianu ș. a.), universitari și academicieni (N. Titulescu, D. Gusti, S. Pușcariu, O. Ghibu), oameni de litere (M. Sadoveanu, G. Topârceanu, V. Eftimiu ș. a.) și critici (G. Ibrăileanu, G. Călinescu ș. a.), că o mare parte a profesorilor universitari din Iași, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Instrucțiunii Publice, diferite ziare erau sub controlul francmasoneriei. Iar în final, George Pascu precizează că francmasonii români erau aserviți iudaismului și că erau în criză datorită conflictului dintre marii maeștri Mihail Sadoveanu și Jean Pangal, iar Tudor Sălăgean conchide că articolul este un ecou al unor dispute europene pro și anti-masonice.

O analiză comparativă între "Legiunea Arhanghelului Mihail" și Falanga Spaniolă, între personalitatea liderilor Corneliu Zelea Codreanu și José Antonio Primo de Rivera este scopul studiului profesoarei Mirela Ioana Lazăr. Autoarea analizează descrierea tipologică a fascismului realizată de istoricul Stanley G. Payne (p. 179), considerând că atât legionarismul, cât și falangismul sunt manifestări ale fascismului european interbelic, cu anumite diferențe. Astfel, legionarismul nu este foarte preocupat de aspectul economic, de idealul războiului și al imperialismului, iar noua cultură nu trebuia să fie seculară, modernă și autodeterminată, ci creștină, națională. Doctrina Căpitanului Corneliu Zelea Codreanu este considerată superioară celei fasciste, pentru că nu urmărește scopuri politice ori biologice, ci "*crearea omului nou*". O altă trăsătură distinctă a legionarismului este considerată componenta sa fundamental ortodoxă. Ideologia și acțiunea politică a celor două partide a cunoscut schimbări în funcție de evoluția istorică, diferite de la o țară la alta.

Autoarea îi prezintă pe Primo de Rivera (1903-1936) și Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938) ca inițiatorii mișcării fasciste din țara lor, lideri charismatici, tineri, Căpitanul fiind un spirit militarist, bun observator, iar José Antonio un estetik, un poet ratat, interesat de o "curte de poezi".

Ovidiu Pecican, coordonatorul acestui volum, profesor universitar, istoric, scriitor și jurnalist apreciat, prezintă un studiu despre izvoarele medievale occidentale ale legionarismului. Istoricul analizează originalitatea legionarismului comparativ cu fascismul, atribuită de unii surselor ortodoxe, dar autorul consideră că este generată de rădăcinile medievale catolice și analizează influența cruciată a textelor lui Bernard de Clairvaux. Sunt evidențiate predilecția spre medieval, dar și spre Bizanțul ortodox și nu spre universul nordic; obsesia antisemită a legionarismului și asumarea spiritului de cruciadă. Autorul mai atrage atenția asupra caracterului mimetic occidental, o trăsătură a extremei drepte europene.

Raluca Rusu este autoarea unui eseu despre istoria comunităților evreiești din România interbelică, despre personalitatea și inițiativele șefului-rabin al comunității evreiești din Cluj, Moshe Carmilly-Weinberger. Acesta s-a născut în 1908, a supraviețuit în două războaie mondiale, a fost ales în unanimitate șef-rabin al comunității neologice din Cluj în anul 1934, a scris lucrări istorice – *Istoria evreilor din Transilvania, Drumul vieții*, a participat la operațiunile de salvare a evreilor refugiați din Germania și Polonia dominate de Hitler, în contextul schimbărilor politice din România.

În perioada interbelică, minoritatea evreiască din România (cam 4-5% din totalul populației) era a treia ca mărime din Europa, după cele din URSS și Polonia, iar statul român a fost singurul din Europa, exceptând Rusia țaristă, care nu a acordat evreilor drepturi civile și politice. Ocupațiile evreilor erau diverse și bine reprezentate în România: ingineri textili (80% din totalul acestei meserii era formată din evrei), jurnaliști (70%), medici militari (50%), funcționari publici (2/3), iar în București evreii reprezentau 99% dintre brokerii de la Bursa de schimb, 80% dintre bancheri și antreprenori, 40% dintre avocați.

În contextul acțiunilor antisemite ale regimului hitlerist, rabinul Moshe Carmilly a inițiat în 1936 organizarea la Cluj a Comitetului de Salvare a Refugiaților, cu rol de a asigura refugiaților evrei hrană, adăpost, îmbrăcăminte. După câteva zile de odihnă, refugiații erau trimiși cu trenul la București, apoi spre porturile Constanța, Galați, Brăila. După Dictatul de la Viena și anexarea nord-vestului Transilvaniei la Ungaria, comitetul a fost reorganizat, iar șeful-rabin a continuat să faciliteze emigrarea evreilor. Se constată o

atitudine tolerantă a autorităților române față de acest fenomen, informații diferite privind sumele plătite de evrei țăranilor care îi ajutau să treacă frontiera.

Operațiunile de salvare a evreilor au fost subiectul unui film documentar intitulat *Drumul vieții*, din 1992, regizat de Manase Radnev, care a publicat și în "Magazin Istoric". Tot în anul 1992, s-a desfășurat masa rotundă "Semitism – antisemitism", unde s-a discutat despre Holocaust, politica antievrească a lui Ion Antonescu, iar rabinul Moses Rosen a fost invitat în SUA. În concluzie, antisemitismul a fost promovat atât de extrema dreaptă, cât și de partidele de extremă stângă, inclusiv în primii ani după revoluția din 1989, de asumat și condamnat fiind Holocaustul din Transnistria și pogromurile.

Mariano Martin Rodriguez, profesor universitar spaniol, cu doctorat în filologie, este autorul eseului *Istoria ficțională în față cu absurdul istoriei: "Trifoiul cu patru foi" (1934) de Eugene Ionesco, în contextul său*. Autorul atrage atenția asupra istoriografiei secolului al XIX-lea, când relatarea istorică nu se delimita de cea ficțională. Apoi se realizează istoria științifică, bazată pe surse documentare.

Autorul pledează pentru istoria ficțională, știința viitorului sau "imaginația rațională" cum o denumesc Jorge Luis Borges, care se cultivă în Marea Britanie, Franța, Italia. Autorul prezintă apoi exemple europene de *politique-fiction* istoriografic, în special franceze (André Maurois). O formă de istorie ficțională foarte răspândită a fost istoria viitorului, în care autorii speculează cu privire la evoluția politică dintr-o țară, adesea cu scop propagandistic.

"Trifoiul cu patru foi" a fost publicat în volumul *Nu* (1934) și a iscat un scandal în mediile literare românești, fiindcă ataca scriitori valoroși – Ion Barbu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, chiar și pe Mircea Eliade, coleg de generație cu Nae Ionescu. Autorul menționa că Nae Ionescu era profesor de logică la Universitatea din București, mentor al extremei drepte, etniciste și totalitare care era Mișcarea Legionară, iar esul său prezintă patru înțelepți (Berembest, italianul Micromegassini, germanul Glumenblatt, polonezul Asmatzukievitz) ce dezbate problema cantității de trifoi cu patru foi care se găsește în lume. Ei se întâlneau într-un loc secret și neutru, la fel ca puterile europene în negocieri diplomatice. Autorul analizează creația literară în contextul său istoric, iar concluzia este că avem o nouă parabolă despre istoria contemporană.

Anca Stângaciu deschide seria studiilor despre istoriografie, printr-o analiză privind perspectiva istoriografiei italiene și românești asupra contribuției capitalului italian în economia românească. Autoarea constată că în istoriografia română nu există o sinteză referitoare la prezența capitalului italian în România interbelică, doar abordări parțiale și disperate. Aici pot fi menționate lucrările interbelice ale lui Victor Slăvescu, Octav Constantinescu și Jean Popovici, cea din 1960 a lui N. N. Constantinescu și Costin Murgescu. Se evidențiază lipsa plasamentelor italiene în spațiul economic românesc, dar și prezența capitalului italian în industria forestieră, metalurgică, în sectorul asigurărilor. Un alt autor remarcant este Ecaterina Zaharia, care a publicat în 1960 un studiu privind arhiva Băncii Comerciale Italiane și Române, supralicitând importanța băncii. Ulterior, au fost publicate lucrări cu raportări tangențiale la capitalul italian: doar câteva trimiri la prezența capitalului italian în industria forestieră românească apar în lucrarea Constanței Bogdan și a lui Adrian Platon.

Autoarea evidențiază în istoriografia italiană unele contribuții obiective, bine fundamentate arhivistic, referitoare la expansiunea capitalului italian în Europa Central-Orientală și mediteraneană. Astfel, profesorul universitar Nicola La Marca a efectuat

cercetări asupra tentativelor italiene de expansiune economică în sud-estul și centrul Europei, Gian Carlo Falco a analizat participarea la sistemul de credite internaționale, iar cercetătorul Roberto Di Quirico s-a preocupat de evoluția rețelei bancare italiene în Europa Central-Orientală.

Ovidiu Pecican continuă demersul istoriografic printr-un studiu despre istoricii transilvăneni interbelici (autorul a mai publicat și două volume *Poarta Leilor. Istoriografia tânără din Transilvania*). Autorul menționează pe Alexandru Lapedatu, care a formulat în anul 1923 un adevărat program pentru scrisul istoric transilvănean, iar zece ani mai târziu Ioan Lupăș evidențiază progresele istorice, inițiativă continuată în 1939 de Aurel Decei, care constata și lipsa unei reviste istorice a Transilvaniei. În 1942, în plin război, Olimpiu Boitoș scria despre programul cultural al Transilvaniei.

Utilizând informațiile furnizate de *Enciclopedia istoriografică...*, de diverse reviste ("Anuarul Institutului de Istorie Națională", "Dacoromania", "Arhiva Someșană", "Analele Banatului", "Banatul", "Banatul Literar", "Beiușul", "Brazde Bănățene", "Cele Trei Crișuri", "Gemina", "Gând românesc", "Luceafărul", "Revista Banatului", "Vremea"), autorul delimitează patru generații de istorici activi, majoritari și minoritari, în perioada interbelică (a se vedea anexa studiului). Prima generație alcătuită din doar zece istorici, cei născuți între anii 1841 și 1860, trei români, trei maghiari și patru germani. A doua generație – cei născuți între 1861 și 1880, împreună cu cea de-a treia (1881-1900), cei care aveau între 40 și 60 de ani, formează grupul cel mai numeros al istoricilor transilvăneni: 41, dintre care 34 români, doi maghiari și șase germani. Ultima generație interbelică, cei născuți între 1901-1920, a fost afectată de evenimentele politice și militare, unii emigrând, alții fiind arestați sau conformându-se regimului.

Un alt studiu despre istoriografie, cu numeroase informații, selectate valoric, de proveniență bihoreană, din perioada interbelică (și, uneori, postbelică), aparține universitarului orădean Gabriel Moisa. El consideră că după 1919 a crescut valoarea lucrărilor istorice ale intelectualilor bihoreni români, influențați de Universitatea Dacia Superioară din Cluj, dar a scăzut valoarea istoriografiei maghiare.

În studiu sunt prezentate multe lucrări istorice reprezentative, atât ale cercetătorilor români, cât și ale celor din rândul minorităților. Astfel, se continuă istoriografia bihoreană despre cetatea Oradei prin lucrările istoricilor Gyalokay Hofnagel, D. Dercsényi și J. Horváth, cercetările arheologice coordonate de arheologul clujean Márton Roska, precum și studiile de istorie ecleziastică datorate lui Constantin Pavel, Nicolae Firu, Vasile Bolca, Ioan Boroș, Ioan Georgescu și Iacob Radu.

Istoriografia bihoreană interbelică introduce și tematicii noi, precum istoria artei prin lucrările istoricului Ștefan Lupșa (bisericile de lemn din sudul Bihorului), profesorului Titus L. Roșu, istoricului Moise Popoviciu. O altă temă intens abordată de istoriografia bihoreană a vizat unirea din 1918 și evenimentele din iarna-primăvara 1919 din Bihor, despre care au relatat în lucrări memorialistice: Gheorghe Tulbure, redactor al "Tribunei Bihorului", episcopul ortodox orădean Roman R. Ciorogariu, Petru E. Papp, Teodor Neș, Cornel Meza, Aurel Tripon. Totodată, materiale științifice au fost publicate în revistele "Familia" și "Cele Trei Crișuri".

Lucrarea integrează și un studiu despre activitatea unui teolog și istoric român valoros, dar mai puțin popularizat (probabil datorită tematicii predilect religioase), Zenovie Pâclișanu din deceniile 5 și 6 ale secolului trecut. Iacob Mârza a publicat și alte materiale cu această temă, de exemplu *Istoricul Zenovie Pâclișanu în slujba "Astrei" (deceniile 2-3 ale secolului XX)*.

Zenovie Pâclișanu (1886-1957) s-a născut la Straja, județul Alba, a fost teolog greco-catolic, istoric, secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918. Meritele sale științifice au determinat alegerea sa în anul 1919 ca membru corespondent al Academiei Române. A fost persecutat de comuniști, arestat de mai multe ori, torturat și a murit la închisoarea Jilava.

În deceniul 5 al secolului al XX-lea, Zenovie Pâclișanu a îndeplinit diverse funcții în administrația Regatului României și a realizat mai multe lucrări, comunicări, studii, articole, în care lua atitudine împotriva unor produse denigratoare ale istoriografiei maghiare sau în probleme controversate ale istoriografiei transilvănene. O lucrare de sinteză valoroasă a fost *Istoria Bisericii Române Unite*, o istorie instituțională a acestei biserici. Pentru realizarea acestei monumentale lucrări, în nouă capitole, Zenovie Pâclișanu a fost obligat să consulte arhivele de la Blaj, Oradea, dar și de la Budapesta, Viena, Roma, el cunoscând limbile latină, maghiară, germană și italiană. Opera a fost publicată inițial, pe capitole, în afara țării și, prin forma de redactare, problematica abordată, ea poate fi inclusă în seria lucrărilor reprezentative de istorie românească.

Profesorul universitar Victor Neumann a precizat obiectivele studiului său *Istoriografia română contemporană și reforma curriculei universitare* într-o serie de întrebări inițiale. Din răspunsurile sale menționăm opinia eronată de folosire a termenului de *etnonațiune*, care ignoră diversitățile regionale, religioase, lingvistice și promovează valorile etnice ale majorității românești. Aceasta a fost și este, consideră autorul, o caracteristică a disciplinei istorie în licee și universități. S-a acceptat astfel și divizarea cetățenilor statului în cei de gradul I – comunitatea română majoritară, gradul II – minoritatea maghiară (7% din populație), gradul III – minoritățile de rromi, germani, turco-tătari, sârbi, evrei, bulgari ș. a., gradul IV – cei cu identitate mixtă.

După Primul război mondial, situația etnică a României se schimbase, pătrunseseră importante grupuri culturale reprezentând cam 25% din populație, totuși *etnonațiunea* a fost conceptul cel mai uzitat de către istorici. Nu sunt diferențe interpretative substanțiale între generația lui A. D. Xenopol și aceea a lui N. Iorga, între cea reprezentată de Dimitrie Onciul și aceea a lui C. C. Giurescu. Exemplele Angliei, Olandei, Elveției, Germaniei cu privire la conceptele majoritar, minoritar nu se regăsesc în istoriografia românească. Cazul lui Gh. I. Brătianu care s-a inspirat din Școala de la Annales, susținătoare a independenței istoriei față de politică, este o excepție.

Autorul evidențiază că manualele școlare sunt sărace în informații legate de grupuri cultural-lingvistice și religioase minoritare, dar după 1989 interesul istoricilor a sporit și s-au înființat institute de cercetare a istoriei și culturii minorităților la Cluj, Târgu Mureș, București, Timișoara, precum și cursuri specifice la universități. Autorul demonstrează, cu exemple, că istoria românilor este văzută în concurență, în paralel și nu în convergență cu cea a maghiarilor sau a germanilor din Transilvania și Banat. Iar teme foarte cercetate, în atenția mass-mediei, precum Holocaustul evreilor și rromilor în Transnistria, sunt ignorate. Concluzia autorului este că abordarea corectă a istoriei naționale depinde de filosofia și criteriile politicii oficiale.

În ansamblul său, această culegere de studii se remarcă prin bibliografia bogată și extrem de diversificată, din care menționăm câteva exemple: memorii (Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*, *Memorii*, 1907-1960; Nicolae Predescu, *Memorii*; Al. Vaida-Voevod, *Memorii*), jurnale (P. P. Panaitescu, *Pagini de jurnal*, 1921-1927; Teohari Antonescu, *Jurnal 1893-1908*; Andrei Pleșu, *Jurnalul de la Tescani*), corespondență

(Vasile Pârvan, *Correspondență și acte*), diverse documente din arhive (arhivele din București, Oradea, Cluj), manuale (manualele de istorie ale profesorilor I. Lupaș, I. S. Floru, Orest Tafrali), presă ("Adevărul", "Arhiva", "Buna Vestire", "Cotidianul", "Familia", "Observatorul cultural", "Săptămâna financiară", "Viitorul", "Vremea"), surse electronice (Agence France Presse, Televiziunea Română, Radio București, Rompres, Internetul). Bibliografia acestei lucrări integrează și numeroase lucrări istorice de specialitate din perioada interbelică și cea contemporană, naționale și internaționale. De apreciat și utilizarea surselor locale, fie ele evreiești, spaniole, italiene, maghiare, germane, a bibliografiei occidentale contemporane, a unor cercetări recente prezentate în reviste de specialitate.

Multe dintre aceste studii, prin tematica interesantă, interpretarea originală și analiza aprofundată, prin bibliografia amplă și variată ar trebui continuate prin noi cercetări finalizate cu lucrări de sine stătătoare.

Monica Negru

Romus Dima, *Gheorghe Tătărescu. Lumini și umbre*, Bucharest, Editura Fundației Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2010, 386 p.

Lucrarea este o monografie despre **biografia**, concepțiile și activitățile politice laborioase ale demnitarului Gheorghe Tătărescu, bazată pe materiale de arhivă, documente ale guvernelor României, scrieri personale ale politicianului, memorii, presă.

La începutul lucrării, autorul, Romus Dima, realizează o prezentare succintă a familiei Tătărescu. Gheorghe Tătărescu s-a născut la 22 decembrie 1886, în Craiova. El a fost unul dintre cei 11 copii ai generalului Nicolae Tătărescu și ai Speranței Pârâianu, care proveneau din familii de moșneni și de vechi boieri olteni. În 1916, s-a căsătorit cu Aretia Pitișteanu și au avut doi copii: Sanda (preocupată de păstrarea și valorificarea operei tatălui) și Tudor (decedat în 1977).

Tânărul Gheorghe Tătărescu a promovat bacalaureatul la Craiova, licența în drept la București și doctoratul în drept la Paris, cu teza intitulată *Le régime électoral et parlementaire en Roumanie* (1912). Revenit în țară din Franța, a început să practice avocatura în Baroul din Gorj și a intrat în politică ca membru al PNL.

Gheorghe Tătărescu s-a implicat în toate evenimentele epocii sale. Impresionant este faptul că, deși avea probleme de sănătate (suferea de o boală organică de inimă), a efectuat instrucția militară și a participat la conflictele militare contemporane. Astfel, ca sublocotenent de rezervă, el a participat la cel de al doilea război balcanic din 1913. În urma experienței din timpul războiului, Gheorghe Tătărescu a publicat primul său studiu sociologic, intitulat *Relele organice ale armatei noastre*. În anul 1916, a fost conferențiar de drept internațional și adjutant al comandantului Școlii militare de ofițeri de infanterie din Botoșani.

În timpul primului război mondial, el a luat parte la lupta de pe Valea Jiului, în calitate de locotenent de rezervă și comandant al Companiei 16 din Regimentul 18 infanterie Gorj.

Pe parcursul lucrării, autorul demonstrează argumentat caracterul, concepțiile și calitățile lui Gheorghe Tătărescu încă din vremea studenției, când s-a remarcat ca ziarist, colaborând cu organele de presă centrale. Menționăm aici articolele sale din ziare